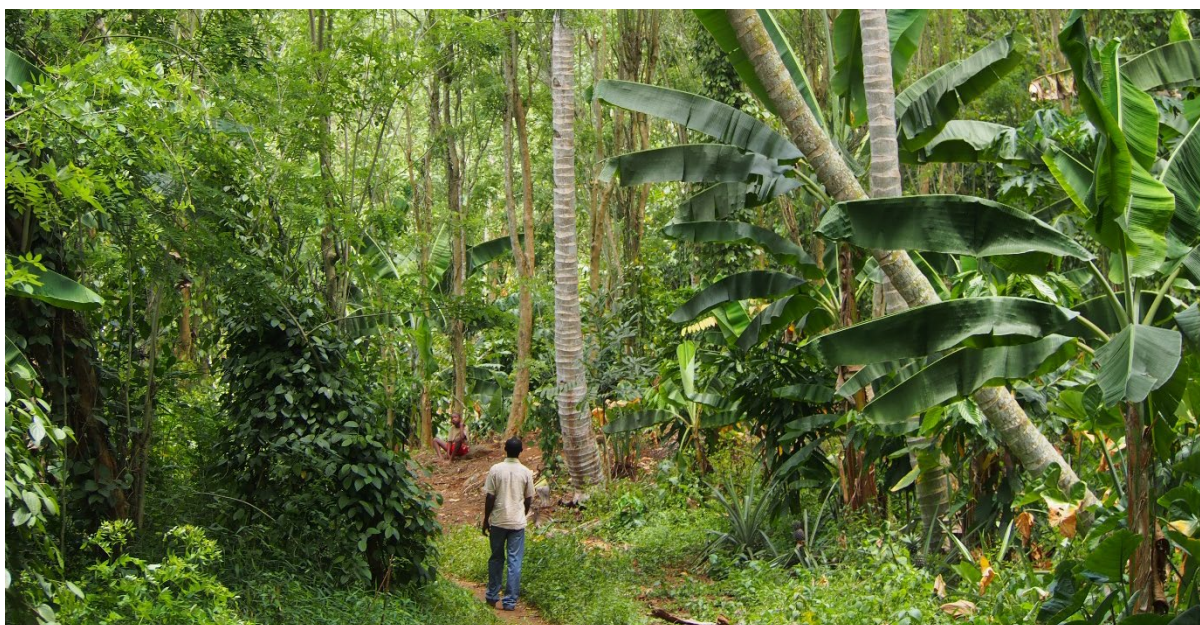

Skove og træer er vigtigere end vi tror – især når det kommer til at brødføde verdens fattigste

Af Rasmus Skov Olesen

Det kan lyde modsigende, at mere landbrug i nogle tilfælde forringer folks muligheder for at spise sunde fødevarer. Umiddelbart skulle man tro, at jo mere land vi opdyrker, jo mere mad kan vi producere og dermed også brødføde flere mennesker. Ikke desto mindre viser min forskning, at træer og skove, er vigtige kilder til ernæring i lav- og mellem-indkomstlande, og hvis disse bliver fjernet for at skabe plads til landbrug, kan det forringe folks indtag af sunde fødevarer. Mine resultater viser, at de mennesker, som bor tættest på - eller har bedst adgang til skove og træer, generelt har et højere indtag af sunde og ernæringsrige fødevarer sammenlignet med folk, der enten bor længere væk, eller ikke har adgang til hverken træer eller skove.

Mulige win-win løsninger mellem skovbeskyttelse og fødevarerproduktion

”Verden er blevet til en landsby. Vi unge kan se, hvordan andre mennesker spiser inde i byerne - og vi vil gerne have den samme slags mad. Det er derfor, vi foretrækker pomfritter fremfor kassava.”

Ordene kommer fra en ung kvinde på 18 år. Vi sidder i en lille stråtekt hytte langt ude på landet i Tanzania. Den unge kvinde er sammen med fire andre i gang med at diskutere, hvordan skove, træer og vilde fødevarer bidrager til kost og ernæring blandt landsbyens beboere. Udenfor hytten vælter regnen ned i stride strømme.

En ældre kvinde svarer den yngre:

”Det er muligt, at I unge foretrækker pomfritter, men hvis du kommer på hospitalet, så siger lægen til dig, at du skal stoppe med at spise usund mad og i stedet spise vilde planter.”

De ældre kvinder, vi snakker med, har en imponerende viden om alle de vilde planter og frugter, der findes i området, og de beklager sig over, at de er blevet svære og svære at finde. De ved udmærket godt, hvor vigtige disse fødevarer er for at holde sig sund og rask, men i takt med øget skovrydning, er mange planter forsvundet.

Disse menneskers viden er særlig vigtig for tiden, fordi vi efter flere år med fremgang nu oplever et tilbageslag for den globale fødevarerikkerhed. Det betyder at flere og flere mennesker på verdensplan ikke har adgang til sunde og nærende mængder af mad til at kunne brødføde dem selv og deres familier. Det skyldes blandt andet Covid19-pandemien og krigen i Ukraine. Ifølge FN estimeres det, at mere end hver tredje person i verden ikke har råd til en sund og nærende kost - et tal der har været negativt drevet af stigende fødevarer- og energipriser i de sidste par år. Samtidig ryddes der skovområder for at udvide landbrugsarealer og øge fødevarerproduktionen for derigennem at imødekomme den stigende globale efterspørgsel på mad og energi. Denne skovrydning fører til tab af biodiversitet og udryddelse af dyre- og plantearter med en hastighed, der aldrig før har fundet sted i menneskehedens historie. Den dominerende diskurs inden for fødevarerikkerhed- og ernæring har i lang tid set disse to udfordringer som hinandens modsætninger og gjort det til et spørgsmål om at prioritere mellem menneskers helbred på den ene side og klodens helbred på den anden side.

I modsætning til denne diskurs peger min forskning på mulige win-win løsninger mellem skovbeskyttelse og fødevarerikkerhed, da jeg har dokumenteret, hvordan træer og skove kan bidrage positivt til menneskers ernæring.

En undersøgelse af ændringer over 12 år

Kernedataen i min forskning stammer fra et omfattende feltarbejde i to bjergområder i Tanzania, hvor jeg tilbragte et halvt år sammen med min kone og min – på det tidspunkt – nyfødte datter. Jeg designede min dataindsamling således, at vi besøgte en række områder, hvor et lignende studie havde fundet sted tilbage i 2009. Dette gav mig en unik mulighed for at undersøge ændringer i folks anvendelse af skovressourcer, brug af vilde fødevarer samt indtag af vitaminer og andre næringsstoffer over en 12-årig periode.

Sammen med et hold af seks studerende fra Tanzania udførte vi spørgeskemaundersøgelser blandt 480 kvinder i både tør – og regnsæsonen, som blandt andet bestod af gentagne ernæringsundersøgelser. Det vil sige, at vi, ned til mindste detalje, spurgte disse kvinder, hvad de havde spist og drukket inden for de sidste 24 timer. På den måde kunne vi kortlægge folks indtag af kalorier, protein, vitamin, zinc, jern osv. Eftersom vi interviewede hver respondent fire gange (to gange i regntiden og to gange i den tørre periode) endte jeg med et datasæt, der dækkede 1.920 dags-indtag. Derudover udførte vi også en lang række interviews, fokusgruppediskussioner, deltagende observationer og guidede vandringer i landskabet.

Undtagelsen snarere end reglen

Vores familie var overvældet af den overflod af vilde spiselige planter og grøntsager, der blev indsamlet i de områder, vi besøgte. Vores datters første møde med mad, bortset fra amning, fandt sted i East Usambara bjergene, hvor hun smagte alverdens vilde frugter med blandet fornøjelse. Hendes lille ansigt fortrak sig i en skør grimasse, når hun for eksempel smagte vilde ananaskirsebær (som ofte var ret sure) til stor fornøjelse for de lokale. At udføre feltarbejde i fjerntliggende bjergområder i Tanzania var på ingen måde en nem affære for os som familie. Men at bringe et lille spædbarn med ud i felten skabte også uforglemmelige samtaler med mennesker – især andre mødre. Det var interessant at lære, at selvom vi kom fra meget forskellige steder, delte vi mange ligheder i vores kærlighed og omsorg for vores børn. Disse kvinder havde en utrolig viden om hvilke vilde planter og frugter, der var særligt gavnlige for småbørn. Dog beklagede de fleste sig over, at de var blevet svære at finde.

Som de fleste andre mennesker, der bor i et højindkomstland, har min familie og jeg aldrig været afhængige af det omkringliggende landskab for at fylde vores maver. Men på globalt plan repræsenterer vi undtagelsen snarere end reglen. Ifølge FN-organisationen 'Food and Agricultural Organization' er cirka 80 % af verdens fattigste mennesker afhængige af selvforsynende landbrug. Disse mennesker er ikke blot afhængige af deres egen fødevarerproduktion, de er også afhængige af lokale vilde ressourcer. Det estimeres, at 70 % af de mennesker, der lever under fattigdomsgrænsen, er direkte afhængige af vilde fødevarer for mad og indkomst, mens ca. 2.4 milliarder mennesker er afhængige af brænde fra vildt voksende træer til madlavning. Derfor er det vigtigt at forstå sammenhængen mellem ændringer i landskabet og folks fødevarerforsyning.

Manglende viden om sammenhænge mellem skove og mikroernæring

Forud for feltstudiet havde jeg foretaget en systematisk gennemgang af videnskabelige udgivelser, der tidligere havde undersøgt sammenhænge mellem skove og fødevarer og ernæring. Dette litteraturstudie viste, at nærhed til skove og brug af skovressourcer generelt set er forbundet med bedre fødevarer og ernæring i lav- og mellem-indkomstlande. Undersøgelsen viste også, at årsagssammenhænge varierer fra sted til sted. Men de fleste studier pegede på, at skove enten bidrager direkte til ernæring gennem vilde fødevarer eller indirekte gennem forskellige økosystemtjenester, som eksempelvis øget bestøvning af det omgivende landbrug fra insekter og bier.

Igennem dette litteraturstudie opdagede jeg også, at der generelt var en mangel på viden om, hvordan skove og bidrager til indtaget af mikronæringsstoffer, samt mangel på studier, der strakte sig over længere perioder.

Typen af skovforvaltning er afgørende

Baseret på en sammenligning af data fra Tanzania fra 2009 og 2022 fandt jeg, at indsamling af vilde fødevarer var faldet drastisk. Ifølge fokusgruppemedlemmerne var de tre vigtigste grunde: 1) Mindre tilgængelighed til vilde fødevarer på grund af øget landbrugsproduktion og klimaforandringer, 2) formindsket adgang til skovressourcer på grund af indførelsen af flere restriktioner fra regeringen og 3) ændringer i folks fødevarerpræferencer væk fra traditionelle fødevarer og mod forarbejdede fødevarer.

Til sidst undersøgte jeg, hvordan forskellige typer af skovforvaltning påvirkede folks indtag af fødevarer. De fleste tidligere studier af sammenhænge mellem skove og fødevarsikkerhed skelner ikke imellem skove, der forvaltes centralt af regeringen eller forvaltes decentralt af lokalbefolkningen. Jeg ville se, om der var forskel på om folk boede i nærheden af statsejet skovreservater, plantager, privat ejet skov, eller skov der blev forvaltet lokalt. Derudover ville jeg også undersøge betydningen af alle de træer, der findes uden for disse skovområder, og hvordan de påvirkede folks fødevareindtag. Ved hjælp af en kombination af meget højopløselige satellitfotos og kunstig intelligens, var det muligt at kortlægge trædækket for individuelle træer i mit område. Ved at sammenligne den data, jeg havde indsamlet blandt respondenterne i området, med disse kort, kunne jeg undersøge sammenhængene mellem forskellige typer skov og niveauet af folks makro- og mikronæringsstofindtag. Jeg fandt ud af, at skovområder, som forvaltes af lokalbefolkningen, samt mængden af træer udenfor de etablerede skove, var positivt forbundet med indtag af de fleste typer af makro- og mikronæringsstoffer.

Hvad kan man så bruge det til?

Sammen med resten af min forskningsgruppe udgav vi en børnebog, der satte fokus på de positive effekter, der er ved at spise vilde planter og frugter. Vi rejste tilbage til alle lokalområderne og afholdte workshops på skolerne og uddelte bogen til børnene. Selvom mange af de unge føler, det er en smule gammeldags at spise vilde planter, så var det alligevel imponerende at opleve, hvor meget viden de havde om dem. Selv børn ned til 8-årsalderen kunne genkende de blade og planterester, som vi bragte med i ind i klasselokalet. Jeg håber vores workshops var med til at skabe en større stolthed om denne viden og samtidig understrege vigtigheden i at have en varieret kost.

Derudover udgave jeg en række videnskabelige artikler, som tilsammen peger på følgende tre argumenter:

- 1) Når der tages politiske beslutninger, der sigter mod at skabe bedre fødevarsikkerhed, bør der fremover lægges mere vægt på at inkludere initiativer for træplantning og skovbevaring
- 2) Samtidig er der behov for mere fokus på de ernæringsmæssige fordele, der også er ved integration af træer og vilde fødevarer i og omkring landbrugsjord
- 3) Lokalsamfund i nærheden af skovområder bør inkluderes i bæredygtig skovforvaltning og samtidig sikres adgang til de omkringliggende naturressourcer.

For som en ældre kvinde East Usambara bjergene fortalte:

”Både skoven og de omgivende træer er vigtige for os. De hjælper os med at bevare vandet i jorden, og bladene kan bruges som foder til dyrene, grenene til brænde og ikke mindste skaber de et bedre klima. De afgrøder, som gror i skyggen af træerne, klarer sig bedre, end dem der står ude under den brændende sol.”